

УДК 81'42:81=161:327.56

DOI <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2026-61-1>

НАРАТИВ ЖЕРТВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОГНІТИВНОГО ВПЛИВУ

Орися ДЕМСЬКА

*доктор філологічних наук, професор,
головний науковий співробітник Лабораторії проактивного забезпечення
стратегічних комунікацій*

*Центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій*

Національної академії Служби безпеки України

вул. Михайла Максимовича, 22, м. Київ

ORCID: 0000-0002-8915-0456

ordemska@gmail.com

У статті на прикладі нарративу про українську мову-жертву заборон зроблено спробу показати, яким чином цей нарратив використовують із метою когнітивного впливу і до яких наслідків це може призводити. Інспірацією аналізу послугував пост Українського інституту на Фейсбук-сторінці у День рідної мови 21 лютого 2024 р., довкола якого розгорнулася емоційна дискусія щодо того, що, як, у який спосіб прийнято, доречно, вартує говорити про українську мову. Критичний аналіз наведеного тексту, *даторію* (переліку спеціально дібраних дат з описом подій, об'єднаних однією темою), й особливо коментарів під дописом наштовхнув на думку, що маємо справу не зі звичайною дискусією, а з прикладом когнітивного впливу. Важливо також розуміти, що й автор аналізованого посту, й автори дописів під ним, також інші актори, які вдаються до вшанування української мови через призму її поразок, найчастіше є лише інструментами давно запроєктованої тривалої когнітивної операції, смислове осердя якої оформлене у нарратив *жертви*. Детальний аналіз нарративу жертви заборон, доповнений нарративом клинково-солов'їної краси та символізований рустикальними зображеннями, замість посилювати українську мову перетворює її на сентиментальний об'єкт приреченого минулого, залишаючи вибір за мовцем: або відмовитися від такої мови, або боротися за неї. Обидва вибори контпродуктивні: жива сильна мова працює з майбутнім, а не бореться з наслідками не надто прихильного, навіть навпаки, дуже неприхильного, минулого. Загалом нарратив жертви, використаний із метою

когнітивного впливу, досягає своєї мети, свідченням чого є факт рерусифікації, зокрема Києва, зафіксований у 2025 р.

Ключові слова: когнітивний вплив, інструменталізація наративу, наратив, рерусифікація, смислова війна, українська мова.

VICTIM NARRATIVE AS A TOOL OF COGNITIVE INFLUENCE

Orysia DEMSKA

*Doctor of Science (Philology), Professor,
Chief Researcher of the Laboratory of Proactive Support
of Strategic Communications,
Center of Strategic Communications,
Educational and Research Institute of Information Security and Strategic
Communications, National Academy of the Security Service of Ukraine,
Mykhailo Maksymovycha str., 22, Kyiv, Ukraine, 03066
ORCID: 0000-0002-8915-0456
ordemska@gmail.com*

The article, using the narrative of the Ukrainian language as a victim of prohibitions, seeks to demonstrate how this narrative is employed for the purpose of cognitive influence and what consequences such use may entail. The analysis is inspired by a post published by the Ukrainian Institute on its Facebook page on International Mother Language Day, 21 February 2024, which provoked an emotionally charged public discussion about what, how, and in what manner it is considered appropriate to speak about the Ukrainian language. A critical examination of the post, the accompanying *datorium* (a list of intentionally selected dates accompanied by descriptions of events, unified by a single theme), and especially the comments beneath it suggest that the discussion functioned not merely as a spontaneous exchange of views but as an instance of cognitive influence. It is also crucial to recognize that both the author of the analysed post and the contributors to the comments, as well as other actors who commemorate the Ukrainian language primarily through the prism of its defeats, often function merely as instruments of a long-designed, enduring cognitive operation, the semantic core of which is structured around a victimhood narrative. A detailed analysis of the victimhood narrative, reinforced by motifs of folkloric beauty and rustic imagery, reveals that, rather than strengthening the Ukrainian language, such representations render it a sentimental object of a doomed past. This framing leaves the speaker with a false dichotomy: either to abandon the language or to fight for it. Both options are counterproductive, as a living and resilient language is oriented toward the future rather than toward overcoming the legacy of a hostile past. The victimhood narrative, employed as a tool of cognitive influence, achieves its purpose, as evidenced by the re-russification observed in 2025, particularly in Kyiv.

Key words: cognitive influence, instrumentalization of narrative, narrative, re-russification, semantic warfare, Ukrainian language.

Постановка проблеми. Один із багатьох постулатів мистецтва війни за Сунь-дзи сформульований так: «Неперевершена військова стратегія – зруйнувати плани й стратегії супротивника» [1, с. 19], не починаючи ні конвенційного, ні інформаційного бою. Для цього слугує смислова, чи когнітивна, війна з такими своїми метаінструментами, як наративи й інтерпретації. «Смислові (когнітивні) війни, – стверджує Георгій Почепцов, – впливають на процеси прийняття рішень, переводячи їх на користь того, хто веде смислової війну. Якщо інформаційні війни працюють на рівні фактів (змінюючи їх або взагалі не допускаючи в інформаційний простір), то смислові війни, не міняючи фактів, змінюють інтерпретації» [2, с. 243]. Оскільки як когнітивна війна, так і вужче когнітивний вплив у межах смислової і, ширше, гібридної війни «мають символічно знакову природу» [3, с. 25], годі уявити собі досконалішу зброю у її боях, аніж мова. Понад те, мова, з одного боку, є зброєю у війнах розуму, а з іншого – їхньою ціллю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні тема війни і пов'язаних із нею наративів у різних своїх аспектах надзвичайно активно з'явилася у дослідницькому репертуарі українських гуманітаріїв: проблема онтології війни – у Б. Парахонського та Г. Яворської, власне смислові війни – у Г. Почепцова, Р. Марутян, М. Тербіна, О. Панфілова, мілітарно зорієнтовані наративні студії – у О. Костюченко, О. Снитко, С. Гречка, О. Удод *etc.* Наратив як об'єкт наукового зацікавлення актуалізувався ще у 80-х роках минулого століття. Його появу завдячуємо П. Рікеру, Б. Андерсону, Дж. Брунеру, Я. Ассману та ін. Концептуальний погляд на природу наративу виклав Дж. Брунер: «Прожиття є невіддільним від життя розказаного, або, висловлюючись пряміше, життя є не тим, «яким воно було», а тим, як його інтерпретують і переінтерпретовують, як його овідають і переповідають» [4, с. 708]. Тобто йдеться про вербальне моделювання світу за допомогою мови і через мову; а таке розуміння зв'язку між людським життям та наративом слугує точкою відліку для проектування когнітивних воєн і когнітивних впливів зокрема.

Метою статті є аналіз смислових та інтерпретаційних особливостей наративу про заборони української мови впродовж колоніального періоду; а також з'ясування, до яких наслідків поширення цього інкорпорованого у когнітивну війну наративу призвело.

Точка відліку. Типовий, часто повторюваний різними акторами у різних варіантах й інтерпретаціях за збереження змісту пост (1 800 поширень) Українського інституту на Фейсбук-сторінці у День рідної мови 21 лютого 2024 р. спричинив дискусію щодо того, що і як прийнято, доречно, вартує говорити про українську мову. На особливу увагу заслуговують саме коментарі під дописом, які засвідчили не звичайне різноманіття чи протилежність думок і поглядів, а жорстке й емоційне протистояння дописувачів, точніше їхніх текстів.

«Сьогодні, 21 лютого, разом з усім світом ми відзначаємо День рідної мови. Понад чотири століття в українців намагалися забрати, принизити, знищити її. За цей час нараховується 134 задокументовані акти придушення української

мови різноманітними законами й указами. З 2014 року Росія продовжує впроваджувати політику знищення рідної мови українців на тимчасово окупованих територіях. Люди зазнають переслідувань за мову, українські книги й шкільні підручники знищуються та замінюються на російські, заклади освіти деукраїнізуються, знаки на в'їздах до міст русифікуються. Українська мова пододала складний шлях утисків і продовжує долати його сьогодні. З початком повномасштабного вторгнення цікавість до української значно зросла, тож у наших силах продовжити плекати мову в собі» [5]. Автори доповнили допис вибіркою дат мовних заборон від початку вісімнадцятого століття і до кінця двадцятого з коментарями подій, чи даторієм.

XVIII ст.: 1720 – указ Петра I про заборону книгодрукування українською мовою і вилучення українських текстів із церковних книг; вилучення українських текстів із церковних книг, 1763 – указ Катерини II про заборону викладати українською мовою в Києво-Могилянській академії, 1769¹ – заборона Синоду РПЦ друкувати та використовувати український буквар, 1775 – зруйнування Запорізької Січі та закриття українських шкіл при полкових козацьких канцеляріях.

XIX ст.: 1804 – за спеціальним царським указом усі україномовні школи були заборонені, 1817 – запровадження польської мови в усіх народних школах Західної України, 1832 – реорганізація освіти на Правобережній Україні на загальноімперських засадах із переведенням на російську мову навчання, 1847 – розгром Кирило-Мефодіївського товариства й посилення жорстокого переслідування української мови та культури, 1963 – *Валуєвський указ*, 1869 – запровадження польської мови як офіційної мови освіти й адміністрації Східної Галичини, 1876 – Емський указ, 1888 – указ Олександра III про заборону вживання української мови в офіційних установах і хрещення українськими іменами, 1892 – заборона перекладати книжки з російської мови на українську.

XX ст.: 1900-ті – вилучення з текстів слів «Україна», «український», «Запорізька Січ», «козак» тощо, 1910 – закриття урядом Столипіна всіх українських культурних товариств та видавництв, заборона читання лекцій українською мовою, 1914 – указ Миколи II про скасування української преси; заборона відзначати 100-літній ювілей Тараса Шевченка, 1933 – знищення більшості українських письменників; з українського правопису вилучено літеру «г», 1938 – запроваджено обов'язкове вивчення російської мови по всій Україні, 1960-ті – арешти, винищення української інтелігенції, 1989 – постанова ЦК КПРС про «законодавче закріплення російської мови як загальнодержавної», 1990 – прийняття Верховною Радою СРСР Закону про мови народів СРСР, де російській мові надався статус офіційної.

Критичний аналіз наведеного тексту, даторію (переліку спеціально дібраних дат з описом подій, об'єднаних однією темою), й особливо коментарів під дописом, наштавхує на думку, що йдеться не про звичайну дискусію, а про наслідки тривалого когнітивного впливу чи «форми стратегічної дії на мислення,

¹ Помилково вказано 1768 р.

сприйняття, систему інтерпретації інформації та поведінкові установки як індивіда, так і спільноти» [6, с. 15].

Тут украй важливо розуміти, що й автор аналізованого посту, й автори дописів під ним, також інші актори, які вдаються до вшанування української мови через призму її поразок, найчастіше є лише інструментами давно запроєктованої тривалої когнітивної операції, смислове осердя якої оформлене у наратив *жертви*.

Головною метою когнітивного впливу є влада у ментальній сфері. «Маючи владу в ментальній сфері, контролюючи структури сприйняття реальності та розуміння подій, можна опанувати й реальність, якою людина живе, а володіючи цією реальністю, отримати владу над її світом у цілому включно із соціально-політичним простором, історичним часом і життєвими ресурсами» [2, с. 21]. Наратив як система вербалізованих подій, фактів, уявлень та інтерпретацій, поєднаних однією оповідною рамкою, стає інструментом когнітивного впливу за умови одночасного задіявання щонайменше таких чинників: (а) інтерпретаційної монополії творця базового наративу; (б) емоційного налаштування реципієнта; (в) спрощення та повторюваності всього наративу або його фрагментів. Реалізований когнітивний вплив знижує здатність аудиторії до критичного сприйняття й осмислення оповіді, підштовхує її до ототожнення наративу як моделі реальності із самою реальністю. Причому далеко не тією реальністю, яка більше або менше близька до того, що було або є, а такою, яку автор чи автори наративу прагнуть бачити, творити, пропонувати іншим.

Ефективність когнітивного впливу визначає наратив, дизайн якого відповідає як загальній меті, так і конкретним завданням, що зазвичай досягають шляхом інструменталізації конкретного наративу. Головними індикаторами інструменталізації наративу з метою когнітивного впливу прийнято вважати:

- селективний відбір фактів, який відповідає логіці наративу;
- зсув від пояснення до керування сприйняттям – намір впливу, коли наратив відповідає на запитання *як це розуміти*, а не *що сталося*;
- телескопування часу чи подання різночасових, часто спеціально відібраних подій неперервним процесом із метою досягнення відчуття неминучості;
- жорстке визначення ролей («злочинець» – «жертва» – «рятувальник»...), які не можна змінювати й у яких не треба сумніватися;
- усунення смислової альтернативності;
- емоційне наснаження тексту, що призводить до зниження критичного сприйняття оповіді;
- синхронізація появи/повторення наративу з подіями;
- спрощення оповіді на користь відтворюваності та самовідтворюваності, коли наратив фактично стає самодостатнім когнітивним актором.

Наратив жертви заборон – один із найпоширеніших наративів про українську мову, функціонує впродовж усього ХХ ст.; відрізняється лише розподілом ролей та okazionalnoю інтерпретаційною рамкою; особливої сили набуває у 90-х роках ХХ ст. Відновлення незалежності України уможливило працю з архівами та дала

змогу не лише відкрити реальні факти лінгвоциду, а й сформувати цілісний науковий дискурс із цієї теми. Сьогодні ніхто навіть не береться заперечувати того факту, що українська мова зазнавала утисків упродовж XVIII– XX ст.: *«Понад чотири століття в українців намагалися забрати, принизити, знищити її. За цей час нараховується 134 задокументованих акти придушення української мови різноманітними законами й указами»*. Визнають цей факт як в Україні, так і за її межами: *«Не збираюся нічого ідеалізувати. Відомі й Валуєвський циркуляр 1863 року, й Емський акт 1876 року...»*.

Наукові дослідження слугують формуванню популярного макронаративу заборон та утисків мови, який далі розкладають на мікронаративи і, систематично повторюючи, поширюють у різний спосіб на різних платформах й у різних формах. Загалом ідеться про такі головні тези:

- «понад триста/чотириста років нам забороняли мову»;
- «українська мова та її носії жертви»;
- «українці нічого не могли зробити, просто стали жертвами в інтересах інших»;
- «це робили царі та їхні посіпаки»;
- «після повалення царату – наступив розквіт»;
- «радянська влада виявилася ще гіршою за царат і нищила мову навіть жорстокіше, ніж царат»;
- «росіяни прагнуть знищити нашу мову й надалі»;
- «ми повинні берегти її як скарб, «плекати в собі».

Контроль оповіді відбувається відповідно до запропонованого базового наративу і базової інтерпретаційної рамки: *«Не збираюся нічого ідеалізувати. – У липні 2022 ми почули голос з північного сходу. – Відомі й Валуєвський циркуляр 1863 року, й Емський акт 1876 року, що обмежували видання та ввезення з-за кордону релігійної та суспільно-політичної літератури українською мовою. Але тут важливий історичний контекст. Ці рішення ухвалювалися на тлі драматичних подій у Польщі та прагнення лідерів польського національного руху використувати «українське питання» у своїх інтересах»*. Зауважимо, що контроль оповіді має зовнішній характер, проте цей факт не стоїть на заваді трактувати саму оповідь як власну, свою.

Повторення наративу *жертви* заборон з урахуванням суспільно-політичного контексту конкретного історичного періоду (українізація, русифікація, відродження) та синхронізацією з відповідними датами та подіями відбувається все XX ст.: *«Українська мова зазнавала не раз утисків і переслідувань. Роки найлютішої царської реакції на Україні в першу чергу позначилися на українському слові. Цензура, поліція, царська наука – усе ставилося на ноги для того, щоб остаточно знищити навіть коріння української мови. Відомий наказ 1876 року [...] Жовтень, визволивши Україну з-під колоніального гніту, дав усі можливості для національно-культурного розвитку її, зокрема для української мови, що віками була на нелегальному стані, віками була знана, переслідувана (усі виділення – авт.)»*

[7, с. 165] і, скоріше за все, не завершиться сьогодні: «Українська мова пододала складний шлях утисків і продовжує долати його сьогодні. Із початком повномасштабного вторгнення цікавість до української значно зростає, тож у наших силах продовжити плекати мову в собі».

Даторій становлять 20 позицій, із яких на 55 років XVIII ст., із 1720 до 1775, припадає чотири події, на 88 років XIX ст., із 1804 до 1892, – дев'ять подій і на 90 років XX ст., із 1900 до 1991, – сім подій, більшість з яких фактично засвідчують силу російської мови та імперії, що стоїть за нею; у XIX ст. між Валуєвським і Емським указами подано «запровадження польської мови як офіційної мови освіти й адміністрації Східної Галичини», хоча цей акт неросійського походження. Окрім того, у фрагменті даторію 1900-ті – вилучення з текстів слів «Україна», «український», «Запорізька Січ», «козак» тощо слова подані у лапках. За допомогою лапок, які Словник української мови пояснює як «значки для виділення прямої мови, цитат, заголовків, а також слів, ужитих у непрямому, найчастіше іронічному, значенні» [8, с. 448], модифіковано семантику як самих слів, так і їх культурне значення.

Маркерами інструменталізації нарративу *жертви* також є навіть не селективний відбір фактів, а інтерпретація винятково одного факту – систематична заборона української мови впродовж тривалого часу. Факту явно недоречного з огляду ідеї – «сприяти збереженню та захисту всіх мов, якими користуються люди світу» [9] – комемораційної дати *Міжнародного дня рідної (материнської) мови / International Mother Language Day*, що його визначила Резолюція Генеральної конференції ЮНЕСКО від 17 листопада 1999 р.

Понад те, прийом нанизування-повторення інформації (*134 задокументовані акти придушення ... з 2014 року Росія продовжує впроваджувати політику знищення ... українські книги й шкільні підручники знищуються ... заклади освіти деукраїнізуються ... знаки на в'їздах до міст русифікуються...*), гіперболізація (*понад чотири століття...*, хоча сам даторій починається з 1720 р., а отже, понад три століття), граматична десуб'єктивізація агента деструктивної дії (*...українські книги й шкільні підручники знищуються (самі себе знищують)...*, *...заклади освіти деукраїнізуються (самі себе деукраїнізують)...*, *...знаки на в'їздах до міст русифікуються (самі себе русифікують)...*), телескопований час і використання абстрактних віддієслівних іменників без суб'єкта дії (*...заборона Синоду РПЦ друкувати...*, *...зруйнування Запорізької Січі та закриття українських шкіл...*, *... реорганізація освіти...*, *...розгром Кирило-Мефодіївського товариства...* тощо) не так інформують, як керують сприйняттям тексту.

Суб'єктно-об'єктні ролі у нарративі також жорстко розподілені: *Росія продовжує впроваджувати політику знищення рідної мови українців на тимчасово окупованих територіях*. Речення сконструйовано таким чином, що росія як підмет стоїть у сильній суб'єктній позиції виконує не безпосередньо дію знищення, а *...впроваджує політику (як правова держава) знищення рідної мови...* і врешті з'являється об'єкт впливу *...українців...* України у тексті взагалі нема. Натомість

є українська мова, яка здійснює акти авторуйнування. Єдиний заклик до читача ... *продовжити плекати мову в собі*. У так задизайнованому тексті немає шансу на навіть мінімальну смислову альтернативу.

Загалом увесь нарратив: вихідний пост, доторій, коментарі засвідчує те, про що каже М. Рябчук: ми не тільки «дивимось на себе очима колонізаторів, а й некритично засвоюємо їхній погляд, інтерналізуємо його як «нормальний» [10], така собі когнітивна інверсія, коли ми не просто приймаємо, поділяємо, ретранслюємо чужий нарратив як свій, а й відмовляємося від власного, вважаючи його чужим, навіть ворожим.

Із метою досягнення більшого ефекту впливу нарратив жертви часто доповнюють нарративом про красу та співучість української мови з візуальною символізацією через рослинно-тваринні зображення (калина, пшениця, соловейко). Цей компенсаторний нарратив значно підступніший. На перший погляд він засвідчує красу мови і повинен формувати любов до неї. Однак його закоріненість у традиційній матриці суспільства, часто посилена візуальними знаками: рустикальними зображеннями хліба, збіжжя, калини, соловейка, дівчини і хлопця у традиційному одязі, формує стан ізольованості, навіть самоізольованості, мовця від складного модерного світу. Урешті-решт, мовець не повинен прагнути стати проактивним актором життя, не має входити у конкуренцію за власне місце під сонцем. Понад те, цей нарратив ексклюзивний, часто агресивний, навіть автоагресивний; ефективно виконує завдання колонізаційного підпорядкування, коли «одним із ключових елементів підпорядкування аборигенів є приниження, стигматизація та маргіналізація їхньої мови» [10].

Таким чином, красиву жертву, символізовану рустикальними зображеннями, десуб'єктивують, перетворюють на сентиментальний об'єкт приреченого минулого. Вибір за мовцем: або відмовитися від такої мови, або боротися за неї. Обидва вибори контпродуктивні: жива сильна мова працює з майбутнім, а не бореться з минулим. Найбільшого ефекту когнітивний вплив у сфері української мови, спираючись на головний нарратив жертви, досягає через освіту (систематичне повторювання нарративу повністю або його фрагментів; пропозиція тем творів, пов'язаних із ним; позитивне оцінювання відповідей з інкорпорованим нарративом заборон *etc.*) та комемораційні культурні практики. Успіх нарративу жертви засвідчує сам факт того, що його не розглядають як інструмент когнітивного впливу, особливо на молоде покоління українців, особливо столиці та великих міст. Хоча на цей аспект можна було б принаймні звернути увагу й перевірити, можливо, рерусифікація [11; 12], зокрема Києва, зафіксована у 2025 р., є його наслідком.

Висновки. Нарратив про українську мову – жертву заборон, яку лише на перший погляд українці самотійно формують із метою посилення як самої мови, так і власної ідентичності, постає здебільшого як нарратив колонізованого, слабого, неспроможного на власний погляд на світ, на інновації, на майбутнє. Усе, що дано, – це не виробляти, не дискутувати, не ухвалювати, а приймати

запропоновані, подані зверху, нав'язані рішення; до того ж *плекати мову в собі*, забуваючи, наприклад, про прагматичні – комунікативну, когнітивну, гносеологічну, номінативну, інформативну, референтну *etc.* – функції мови; про державний статус мови; про мову соціального простору; про ринок мовних товарів та послуг *etc.* Знання, наукове осмислення, вивчення історії мови та, зокрема, її заборон, важливе, але його наративізація з метою когнітивного впливу, наслідком чого є рефлексивна поведінка у сфері мови, загрозна, небезпечна, веде до послаблення, а не посилення ні мови, ні її мовців у модерному, ба навіть, метамодерному світі. Тому важливо розуміти, що «якщо історії, за якими ми живемо, занадто вкорінені, щоби їх можна було змінити, тоді, щоб вижити, нам знадобляться нові історії» [13]. Нам доведеться змінювати оповідь, змінюючи семантику лексем і фразем, переструктурувати синтаксис, створювати нові слова і словосполучення, здатні формулювати власні сенси, писати власні наративи з власного індивідуального досвіду, доведеться шукати відповіді на запитання, які ставлять усі народи перед обличчям смерті та майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сунь-цзи. Мистецтво війни. Львів : Вид-во Старого Лева, 2023. 105 с.
2. Почепцов Г. Сенси і війни. Україна і Росія в інформаційній і смисловій війні. Київ : Києво-Могилянська академія, 2016. 316 с.
3. Парахонський Б.О., Яворська Г.М. Онтологія війни і миру. Безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
4. Bruner J. Life as narrative. *Social Research: An International Quarterly*. 2004. Vol. 71, no. 3. P. 691–710. DOI: <https://doi.org/10.1353/sor.2004.0045>
5. Український інститут. Українська мова пододала складний шлях утисків і продовжує долати його сьогодні. З початком повномасштабного вторгнення цікавість до української значно зросла... *Facebook*. 21.02.2024. URL: <https://www.facebook.com/search/top/?q=Українська%20мова%20пододала%20складний%20шлях%20утисків%20і%20продовжує%20долати%20його%20сьогодні>. (дата звернення: 23.01.2026).
6. Аналітичний звіт. Ідеологічні диверсії і когнітивний вплив як зброя агресора. Київ : Ін-т стратегічних досліджень та безпеки, 2025. 47 с.
7. Василевський С. Добити ворога. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду. *Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: документи і матеріали* / упоряд. Л. Масенко та ін. Київ : Києво-Могилянська академія, 2005. С. 163–181.
8. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол.: І.К. Білодід (гол.) та ін. Т. 4. Київ : Наук. думка, 1973. 840 с.
9. Resolution adopted by the General Assembly on 16 May 2007 [without reference to a Main Committee (A/61/L.56 and Add.1)] 61/266. *Multilingualism*. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/61/266> (дата звернення: 23.01.2026).
10. Рябчук М. Біла шкіра, чорна мов. *Zbruc*. 2021. URL: <https://zbruc.eu/node/102635> (дата звернення: 23.01.2026).

11. Грибовська Я. Мовний омбудсмен: у Києві більшість дітей у школах говорять російською на уроках і перервах. *BBC News Україна*. 09 листопада 2025. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ce9dp0nx2d9o> (дата звернення: 23.01.2026).

12. Івановська О. Протидія зросійщенню молоді має стати ключовим пріоритетом державної мовної політики. Результати моніторингу щодо забезпечення функціонування державної мови в освітньому процесі у ЗЗСО. 09 жовтня 2025. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/protydiia-zrosiishchenniu-molodi-maie-staty-kliuchovym-priorytetom-derzhavnoi-movnoi-polityky-upovnovazhena> (дата звернення: 23.01.2026).

13. Stibbe A. *Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories We Live By*. London: Routledge, 2015. URL: <https://eprints.glos.ac.uk/2409/1/Ecolinguistics%20book%20summary%20text.pdf> (дата звернення: 07.01.2026).

REFERENCES

1. Sun Tzu. (2023). *Mystetstvo viiny [The Art of War]*. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 105 p. [in Ukrainian]

2. Pocheptsov, H. (2016). *Smysly i viiny. Ukraina i Rosiia v informatsiinii i smyslovii viini [Meanings and wars: Ukraine and Russia in the information and semantic war]*. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House. 316 p. [in Ukrainian]

3. Parakhonskyi, B.O., & Yavorska, H.M. (2019). *Ontolohiia viiny i myru. Bezpeka, stratehiia, smysl [The ontology of war and peace: Security, strategy, meaning]*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. 560 p. [in Ukrainian]

4. Bruner J. (2004). Life as narrative. *Social Research: An International Quarterly*. Vol. 71, no. 3. P. 691–710. DOI: <https://doi.org/10.1353/sor.2004.0045>

5. Ukrainian Institute. (2024, February 21). *Ukrainska mova podolala skladnyi shliakh utyskiv i prodovzhuie dolaty yoho sohodni. Z pochatkom povnomasshtabnoho vtorhnennia tsikavist do ukrainskoi znachno zroslo... [The Ukrainian language has overcome a difficult path of oppression and continues to overcome it today. With the beginning of the full-scale invasion, interest in Ukrainian has significantly increased...]*. Facebook. Retrieved from <https://www.facebook.com/search/top/?q=Українська%20мова%20подолала%20складний%20шлях%20утисків%20і%20продовжує%20долати%20його%20сьогодні> [in Ukrainian]

6. Institute for Strategic Studies and Security. (2025). *Ideolohichni dyversii i kohnityvnyi vplyv yak zbroia ahresora [Ideological subversion and cognitive influence as a weapon of the aggressor]*. Kyiv. 47 p. [in Ukrainian]

7. Vasylevskyi, S. (2005). *Dobyty voroha [Finish off the enemy]*. In L. Masenko et al. (Eds.), *Ukrainska mova u XX storichchi: istoriia linhvotsydu: dokumenty i materialy [The Ukrainian language in the twentieth century: The history of linguicide: Documents and materials]* (pp. 163–181). Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House. [in Ukrainian]

8. Bilodid, I.K. (Ed.). (1973). *Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]*. Vol. 4. Kyiv: Naukova Dumka. [in Ukrainian]

9. Resolution adopted by the General Assembly on 16 May 2007 [without reference to a Main Committee (A/61/L.56 and Add.1)] 61/266. *Multilingualism*. Retrieved from: <https://docs.un.org/en/A/RES/61/266> (date of access: 23.01.2026).

10. Riabchuk, M. (2021). Bila shkira, chorna mova [White skin, black language]. Zbruč. Retrieved from <https://zbruc.eu/node/102635> [in Ukrainian]

11. Hrybovska, Y. (2025, November 9). *Movnyi ombudsmen: u Kyievi bilshist ditei u shkolakh hovoriat rosiiskoiu na urokakh i perervakh* [Language ombudsman: In Kyiv, most children in schools speak Russian during lessons and breaks]. *BBC News Ukraine*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ce9dp0nx2d9o> [in Ukrainian]

12. Ivanovska, O. (2025, October 9). Protydiia zrosiishchenniu molodi maie staty kliuchovym priorytetom derzhavnoi movnoi polityky. Rezultaty monitorynhu shchodo zabezpechennia funktsionuvannia derzhavnoi movy v osvithnomu protsesi u ZZSO [Counteracting the Russification of youth must become a key priority of state language policy. Results of monitoring the functioning of the state language in the educational process in general secondary education institutions]. Retrieved from <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/protydiia-zrosiishchenniu-molodi-maie-staty-kliuchovym-priorytetom-derzhavnoi-movnoi-polityky-upovnovazhena> [in Ukrainian]

13. Stibbe A. *Ecolinguistics: Language, Ecology and the Stories We Live By*. London : Routledge, 2015. Retrieved from: <https://eprints.glos.ac.uk/2409/1/Ecolinguistics%20book%20summary%20text.pdf> (date of access: 07.01.2026).

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 23.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.04.2026